

Ганна Якимчук,

науковий співробітник лабораторії психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи НАПН України (Київ, Україна)

РОБОТА ВЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА З БАТЬКІВСЬКИМ РЕСУРСОМ

У статті розглядається питання залучення батьків до процесу навчання, розвитку та соціальної інтеграції дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Висвітлюються пріоритетні напрями діяльності вчителя-логопеда закладу освіти, інклюзивно-ресурсного центру з налагодження партнерської взаємодії з батьками як постійними учасниками команди супроводу. Обговорюються питання поступовості батьківської участі в процесі здійснення логопедичного втручання.

Ключові слова: батьки дітей з тяжкими порушеннями мовлення, учасники команди супроводу, партнерська взаємодія, інтереси дитини, інклюзивно-ресурсний центр.

На сьогодні державною політикою в сфері освіти одним із пріоритетних напрямів визначено право дітей з особливими освітніми потребами на рівний доступ до якісної освіти. Тож закономірним є урегулювання батьківських прав у процесі виховання та навчання дитини в закладах освіти. Нині держава переглянула нормативно-правове забезпечення відповідно до міжнародного законодавства і наділила батьків дітей з особливими освітніми потребами широкими правами, зокрема можливістю обирати форму навчання і заклад освіти для своєї дитини, брати участь у розробленні індивідуальної програми розвитку дитини та/або індивідуального навчального плану, отримувати інформацію про діяльність закладу освіти, результати навчання дитини і результати оцінювання якості освіти у закладі освіти та його освітньої діяльності. Як постійні учасники команди супроводу, батьки можуть впливати на корекційно-розвитковий процес протягом усього періоду надання допомоги дитині, ініціювати перегляд траєкторії подальшого розвитку дитини і напрямів корекційно-розвивальної роботи.

За такої сприятливої ситуації з одного боку виникає можливість реалізації у педагогічному процесі батьківського потенціалу з дотриманням найкращих інтересів дитини, а з іншого – використання спеціалістом батьківського ресурсу має сприяти побудові дієвої стратегії виховання та розвитку дитини з тяжкими порушеннями мовлення, підвищенню ефективності навчання, виховання та успішній соціальній інтеграції зазначеної категорії дітей. Проте залучення батьків до процесу навчання і виховання має низку проблем, пов'язаних з неготовністю і фахівців, і батьків дитини. На практиці спеціалістам і батькам буває вкрай важко дійти згоди та працювати злагоджено. Тому сьогодні на часі вирішення основних викликів, пов'язаних із забезпеченням ефективної взаємодії педагогів і батьків дітей з порушеннями мовлення, пошук способів залучення батьків до корекційно-розвиткових заходів, особливо в умовах інклюзивного навчання.

Наш досвід роботи з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення показує, що ефективна реалізація корекційних заходів за результатами комплексного психолого-педагогічного вивчення дитини з мовленнєвими порушеннями має ґрунтуватися і на всебічному визначенні проблем і потреб сім'ї, в якій виховується дитини, вивченні особливостей батьківсько-дитячих відносин. Більш того, активне залучення батьків до освітнього процесу має відбуватися на всіх його етапах, як то оцінювання рівня актуального мовленнєвого розвитку дитини, планування її освітньої траєкторії, участь у навчальних видах діяльності, реалізації корекційних заходів тощо.

Тож ми спробуємо окреслити завдання і напрями роботи вчителя-логопеда з батьками дитини з порушеннями мовлення на кожному етапі взаємодії.

1. На початковому етапі важливо постає встановлення контакту з батьками дитини з метою вивчення анамнезу, особливостей мовленнєвого та немовленнєвого розвитку дитини, а також ставлення батьків до труднощів дитини, рівня їх поінформованості про порушення, очікуваних результатів корекційної роботи. На цьому етапі батьки можуть надати

інформацію про дитину, яку вони знають найкраще, оскільки щодня взаємодіють з нею в різних ситуаціях. Від батьків спеціаліст зможе дізнатися про темперамент дитини, її особистісні особливості, події, які відбулися в сім'ї і можуть мати певний вплив на емоційний стан дитини.

На першому рівні взаємодії формується первинне узагальнене уявлення про проблеми дитини та її сім'ї. Важливо, щоб батьки правильно зрозуміли позицію фахівця, його погляди на проблеми родини. Тому слід не лише отримати інформацію від батьків, а й перевірити, як вони сприйняли інформацію, надану спеціалістом. Очевидним стає той факт, що встановлення довірливих стосунків буде залежати від прояву спеціалістом і компетентності, і особистісних якостей (турботливості, доброти, чуйності, уважності). Дотримання тактовності в спілкуванні, використання м'яких некатегоричних висловлювань, розуміння емоційного стану батьків у ситуації неблагополуччя їхньої дитини може стати значущим у подальшій розбудові спілкування. Проте важливо зважати, що формування партнерських стосунків багато в чому залежить від культурного, соціального рівня родини, особистісних ресурсів кожного члена сім'ї, рівня освіти, самоповаги.

2. Етап повідомлення результатів психолого-педагогічного вивчення дитини має забезпечити батьків точною, зрозумілою інформацією стосовно вікових особливостей мовленнєвого та психічного розвитку, етапів становлення мовленнєвої функції, особливостей мовленнєвого розвитку дитини, актуального мовленнєвого розвитку дитини, причин виявленого порушення мовлення, його прояви, вплив на розвиток інших психічних функцій, прогнози щодо подолання. Такий підхід допоможе батькам сформуванню уявлення про потенційні можливості своєї дитини, перспективи розвитку, що в подальшому впливатиме на визначення умов її навчання і виховання. Важливим індикатором успіху побудови взаємодії із батьками дитини на цьому етапі може виступати поява в них правдивого уявлення про стан дитини та адекватних очікувань щодо прогнозу подолання мовленнєвого порушення (строку, способів подолання, вимог до мовлення дитини на поточному рівні мовленнєвого розвитку). Важливим є у тактовній формі позбавити ілюзій щодо прогнозу швидкого подолання мовленнєвого неблагополуччя та показати оптимістичні перспективи розвитку дитини в правильно організованому навчально-виховному середовищі.

Головним викликом на цьому етапі в роботі з сім'єю, на наш погляд, може стати усвідомлення батьками з допомогою спеціаліста реальних потреб дитини та перспектив її розвитку. Важливо обговорити можливі труднощі соціального розвитку дитини, що виникають на тлі порушення мовлення, а також сприяти визначенню батьківської ролі у процесі психолого-педагогічного та корекційно-розвиткового супроводу дитини.

Також спеціаліст повинен надати достовірну інформацію про існуючі корекційно-розвиткові програми, можливості надання відповідних послуг, права та обов'язки батьків в організації корекційного навчання та реалізації освітніх потреб дитини з тяжкими порушеннями мовлення.

3. На етапі планування участь батьків дитини з тяжкими порушеннями мовлення має відбуватися через обрання або співпрацю із створення адекватних корекційних програм для дитини, врахуванні думки батьків при прийомі рішення стосовно затвердження плану дій чи внесення коректив в уже існуючий план корекції. Цьому якнайкраще сприятиме залучення батьків до безпосередньої участі в командах психолого-педагогічного супроводу дитини з мовленнєвими порушеннями в закладах загальної середньої та дошкільної освіти.

Пропонуємо можливі напрями залучення батьків дітей: визначення освітніх цілей і навчальних завдань для дитини на основі її актуального рівня розвитку, для здійснення необхідних змін в освітньому процесі (адаптації і модифікації), обговорення спільних зусиль та підбору адекватних напрямів роботи педагогічного колективу, залучення до створення розвивального середовища в групі чи класі, створення та обговорення корекційних програм з батьками дітей з мовленнєвими порушеннями, визначення та забезпечення додаткових потреб дитини, необхідних для успішного розвитку та навчання, підведення підсумків корекційної роботи за окремий період, навчальний рік.

4. Участь батьків наступному етапі – проведенні моніторингу з розвитку мовлення дитини та вивченні ефективності корекційних заходів у відповідні етапи реалізації корекційно-розвиткової програми (або Індивідуальної програми розвитку) має на меті окреслити динаміку розвитку дитини з порушеннями мовлення й оцінити ефективність корекційно-розвиткової програми. Незважаючи на важливість вчасного та регулярного надання інформації батькам, фахівцям не слід обмежувати їх лише цим рівнем залучення. Інший рівень передбачає їхню роль у наданні додаткової інформації педагогам. Такий обмін інформацією між спеціалістами й батьками є надзвичайно важливим, оскільки він передбачає обговорення успіхів, прогресу або труднощів у мовленнєвому розвитку дитини, результатів досягнень у навчальній діяльності, особливостей спілкування з метою визначення особливостей розвитку дитини, її інтересів, труднощів, освітніх потреб на етапах реалізації ІПР, визначення динаміки розвитку дитини. Партнерська співпраця дозволить якнайкраще спланувати дії в наданні корекційних послуг або ефективніше скоригувати індивідуальну освітню траєкторію, урахувати потреби та можливості дитини.

5. На етапі корекційно-розвиткової роботи залучення батьківського ресурсу має відбуватися за згодою або ініціативою батьків дитини.

Залучення батьків до участі в корекційному процесі щодо подолання мовленнєвого порушення може розпочатися з відвідування за запрошенням чи власним бажанням певних моментів навчального та позанавчального процесу. Батьки матимуть змогу побачити особливості роботи з дитиною з порушеннями мовлення, познайомитися з методами та формами корекційно-розвиткового впливу, навчитися прийомам корекційно-розвиткової роботи. Спеціаліст акцентує увагу батьків на позитивних досягненнях у розвитку мовлення, забезпечить інформацією щодо створення умов для їх появи, сформує в батьків уявлення про основні критерії готовності до навчання в школі та формування передумов до виникнення писемного мовлення, забезпечить таким чином безперервність корекційно-розвиткового впливу на дитину з тяжкими порушеннями мовлення у групі (класі) та вдома. Батькам необхідно надавати практичні поради щодо особливостей спілкування з дітьми вдома, пояснення та рекомендації щодо вирішення повсякденних проблем, пов'язаних з вихованням, розвитком, комунікацією, знайомити з досвідом інших батьків. На етапі включення батьків власне в навчально-виховну та корекційно-розвиткову роботу спеціалісту слід запланувати навчання батьків корекційним прийомам, які доречно використовувати в подоланні неправильної звуковимови, артикуляційним вправам, дихальним вправам, способам розвитку дрібної моторики, лексико-граматичного ладу мовлення, вмінню створювати корисні розвиваючі, комунікативні ситуації.

Отже, налагодження психолого-педагогічної роботи з батьками, які виховують дітей з тяжкими порушеннями мовлення, буває вкрай непростим завданням, оскільки стикаючись з багатьма викликами, перебуваючи в певній невизначеності, батьки часто виявляються неготовими до отримання інформації й знань. Однак спільне бажання діяти в інтересах дитини й організована педагогом взаємодія допоможе їм стати активними, рівноправними партнерами в наданні необхідної для дитини з тяжкими порушеннями мовлення підтримки, подолати неконструктивні установки, дозволить зрозуміти причини труднощів розвитку та поведінки дитини, спрогнозувати можливі варіанти її індивідуального розвитку, сформулювати позитивні установки батьків щодо можливостей дитини, прийняти рекомендації спеціаліста як інструмент власної діяльності з виховання та розвитку дитини з мовленнєвими порушеннями.